

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA ZBRODNIĘ MIĘDZYNARODOWE POPEŁNIONE W UKRAINIE

WSPÓLNE WYSIŁKI NA RZECZ PRZYWRÓCENIA SPRAWIEDLIWOŚCI

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA ZBRODNIĘ MIĘDZYNARODOWE POPEŁNIONE W UKRAINIE.

WSPÓLNE WYSIŁKI NA RZECZ PRZYWRÓCENIA SPRAWIEDLIWOŚCI

RAPORT Z KONFERENCJI

13 listopada 2024, Warszawa

 HELSIŃSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA

 Project Sunflowers

PATRONAT HONOROWY:

WSPÓŁORGANIZATORZY:

PATRONAT MEDIALNY:

WPROWADZENIE

Konferencja pt. *"Odpowiedzialność za zbrodnie międzynarodowe popełnione w Ukrainie wspólne wysiłki na rzecz przywrócenia sprawiedliwości"* odbyła się 13 listopada 2024 roku w siedzibie Prokuratury Krajowej w Warszawie. Wydarzenie zorganizowały [Helsińska Fundacja Praw Człowieka](#) i [Fundacja Sunflowers](#), przy wsparciu [Ministra Sprawiedliwości](#), który objął konferencję honorowym patronatem.

Współorganizatorami wydarzenia były organizacje członkowskie [Koalicji na rzecz Ofiar, Ocalałych i Świadków \(KOOS\)](#), w tym między innymi [Fundacja "Opora In Poland"](#), zajmujące się dokumentowaniem świadectw popełniania zbrodni na obywatelach Ukrainy, którzy na skutek wojny przebywają w ośrodkach dla uchodźców w Polsce. Zebrane świadectwa obywateli ukraińskich następnie przekazywane są funkcjonariuszom Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub/i przedstawicielom Prokuratury Krajowej.

Partnerami konferencji byli także [Centrum Badań nad Międzynarodowym Prawem Karnym w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk](#), [EU Project Pravo-Justice](#), [Krajowa Izba Radców Prawnych](#), [Coalition for International Criminal Court](#),

a także [Naczelna Rada Adwokacka](#). Patronat medialny zapewnił [Wolters Kluwer](#).

W konferencji wzięło udział ponad 100 uczestników – przedstawiciele organów wymiaru sprawiedliwości z Polski i Ukrainy, międzynarodowych instytucji, środowisk akademickich oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

Celem niniejszego raportu jest podsumowanie wniosków z konferencji oraz przekazanie ich decydentom. Załącznik nr 2 zawiera szczegółowy program konferencji.

Raport przedstawia wnioski z dyskusji, które wskazują na potrzebę kompleksowego i holistycznego podejścia do tworzenia systemu odpowiedzialności za zbrodnie międzynarodowe oraz mechanizmów wsparcia dla osób pokrzywdzonych. Zgłoszone rekomendacje różnią się zakresem i poziomem szczegółowości. Zostały one uporządkowane tematycznie, zgodnie z obszarami omawianymi podczas konferencji, bez priorytetyzowania poszczególnych kwestii.

Organizatorzy i uczestnicy konferencji wyrazili zainteresowanie kontynuowaniem współpracy z organami ścigania i innymi instytucjami państwa w celu wdrożenia zaleceń zawartych w raporcie oraz rozwijania dalszych inicjatyw w celu

zapewnienia kompleksowego dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla osób pokrzywdzonych w wyniku międzynarodowych przestępstw.

W raporcie używane jest pojęcie „osoby pokrzywdzonej”, jednak w szerszym znaczeniu niż w języku prawnym. W trakcie dyskusji wielokrotnie podkreślano znaczenie używanego języka oraz jego wpływ na postrzeganie osób dotkniętych przemocą. Zwracano uwagę, że termin „ofiara” może mieć stygmatyzujący charakter, podkreślając bezradność i brak sprawczości. W związku z tym preferowanym określeniem było „ocalały” lub „ocalała”, które lepiej oddaje siłę, sprawczość i proces wychodzenia z traumatycznych doświadczeń. Czytelnicy raportu powinni zatem rozumieć pojęcie „osoby pokrzywdzonej” jako określenie obejmujące zarówno osoby, które doświadczyły przemocy, jak i te, które aktywnie uczestniczą w procesie odbudowy swojego życia, z poszanowaniem ich godności i sprawczości.

Strategiczny kontekst ścigania zbrodni międzynarodowych

Najpoważniejsze zbrodnie międzynarodowe – zbrodnie wojenne, ludobójstwo, zbrodnie przeciwko ludzkości oraz zbrodnie agresji – stanowią poważne zagrożenie dla ładu międzynarodowego i bezpieczeństwa regionalnego. Ściganie zbrodni międzynarodowych przez sądy krajowe jest prawnym obowiązkiem Polski, wynikającym z wiążących ją traktatów. Ponadto, efektywne ściganie tych zbrodni jest moralnie uzasadnione i korzystne z punktu widzenia bezpieczeństwa, sprawiedliwości i pozycji międzynarodowej kraju.

W kontekście trwającego konfliktu zbrojnego w Ukrainie, ściganie zbrodni międzynarodowych staje się strategicznym priorytetem Polski. Aktywne zaangażowanie w ten proces wzmacnia międzynarodową pozycję Polski jako kraju broniącego zasad sprawiedliwości i praw człowieka. Jest to szczególnie ważne w ramach polskiej polityki zagranicznej, w której solidarność z ofiarami agresji i promowanie praworządności są kluczowe, zwłaszcza w obliczu obecnej sytuacji geopolitycznej. Ponadto, zaangażowanie się w ten proces może przyczynić się do dalszego kształtowania tożsamości obywateli Polski jako społeczeństwa szanującego prawa człowieka.

Działania podjęte przez Polskę do tej pory

Jako państwo graniczące z Ukrainą i Federacją Rosyjską, a także kraj, który przyjął około miliona uchodźców, Polska podjęła istotne kroki w celu przeciwdziałania bezkarności sprawców zbrodni międzynarodowych. Działania te obejmują wsparcie krajowych i międzynarodowych śledztw oraz inicjatywy, zmierzających do skutecznego egzekwowania norm prawa międzynarodowego.

- W 2022 roku polska Prokuratura Krajowa wszczęła postępowanie karne dotyczące agresji zbrojnej Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie oraz zbrodni międzynarodowych popełnionych w trakcie tej inwazji.
- Gromadzone dowody mają na celu wsparcie śledztw prowadzonych przez Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK), a także postępowań prowadzonych w Ukrainie oraz innych państwach europejskich, które korzystają z jurysdykcji uniwersalnej lub innych form eksterytorialnej jurysdykcji.
- Polska zadeklarowała również poparcie dla utworzenia międzynarodowego (lub umiędzynarodowionego) trybunału do spraw zbrodni agresji, co stanowi istotny sygnał wzmocnienia współpracy międzynarodowej w tym obszarze.
- W proces przeciwdziałania bezkarności aktywnie angażują się także organizacje społeczeństwa obywatelskiego w Polsce (w tym: Koalicja na rzecz Ofiar, Ocalałych i Świadców – KOOS). Ich działania koncentrują się na dokumentowaniu naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego oraz międzynarodowego prawa praw człowieka. Dokumentowanie to ma na celu wspieranie dostępu osób ocalałych do mechanizmów sprawiedliwości, co wzmacnia ochronę ich praw oraz zwiększa skuteczność działań wymierzonych w sprawców zbrodni międzynarodowych.

Cele konferencji i poruszane tematy

Konferencja została zorganizowana w odpowiedzi na rosnącą potrzebę wymiany wiedzy i doświadczeń dotyczących standardów międzynarodowego prawa karnego oraz ich wdrażania w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości.

Konferencja miała na celu zainicjowanie:

- koordynacji inicjatyw zmierzających do ścigania zbrodni międzynarodowych popełnionych w kontekście konfliktu zbrojnego w Ukrainie,
- holistycznego podejścia do sprawiedliwości, które uwzględnia prawa i potrzeby osób pokrzywdzonych (podejście skoncentrowane na ofiarach/ocalałych – ang. *victim/survivor centred approach*).

Polska stoi przed szeregiem wyzwań, wymagających zwiększenia skuteczności ścigania zbrodni międzynarodowych oraz zapewnienia pełniejszej realizacji praw osób pokrzywdzonych. Wyzwania te obejmują zarówno aspekty prawne, jak i praktyczne.

W wymiarze prawnym kluczowym problemem jest aktywacja jurysdykcji uniwersalnej w sposób, który umożliwi formułowanie zarzutów wobec konkretnych osób oraz uruchamianie międzynarodowych poszukiwań sprawców.

Dodatkowym wyzwaniem jest opracowanie metodyki śledztwa w sprawach dotyczących zbrodni międzynarodowych, uwzględniającej specyfikę tego rodzaju postępowań oraz podejście skoncentrowane na ofiarach/ocalałych.

Z kolei w wymiarze praktycznym, szczególnego znaczenia nabiera kwestia uzyskiwania świadectw i zeznań od osób pokrzywdzonych. Niezbędne jest stworzenie procedur, które zapobiegą retraumatyzacji ocalałych, a jednocześnie pozwolą na zgromadzenie wartościowego materiału dowodowego.

Działania te powinny być realizowane jednocześnie z zapewnieniem kompleksowego wsparcia dla pokrzywdzonych i świadków, obejmującego pomoc medyczną, psychospołeczną oraz prawną.

Dotychczas polski system sprawiedliwości nie uwzględniał perspektywy i potrzeb ofiar/ocalałych - nie tylko w kontekście ścigania zbrodni międzynarodowych. W rezultacie, brakuje kompleksowego i skoordynowanego systemu wsparcia, który angażowałby odpowiednie działy administracji (pomoc społeczna, ochrona zdrowia)

i brał pod uwagę potrzeby osób pokrzywdzonych, zwłaszcza tych znajdujących się w sytuacjach wrażliwych.

Konferencja składała się z dwóch segmentów:

- pierwszy segment obejmował dwa panele dotyczące wyzwań związanych ze ściganiem zbrodniarzy (wyspecjalizowany zespół śledczy i jurysdykcja uniwersalna),
- drugi segment, również w formie dwóch paneli, dotyczył wsparcia dla pokrzywdzonych i świadków w procesie karnym i kompleksowego wsparcia dla osób pokrzywdzonych, które zmagają się z konsekwencjami zbrodni międzynarodowych.

W każdym z tych paneli eksperci i ekspertki podkreślali konieczność koordynacji działań oraz podnoszenia kwalifikacji kadr, wskazując, że zapewnienie podejścia skoncentrowanego na ofiarach/ocalałych wymaga ścisłej współpracy między instytucjami.

Rekomendacje wielokrotnie powtarzały się w kolejnych dyskusjach, szczególnie w zakresie usprawnienia wsparcia i ochrony świadków oraz osób pokrzywdzonych, a także wzmocnienia możliwości operacyjnych organów ścigania.

OTWARCIE KONFERENCJI

Konferencja została uroczyście otwarta przez **Ministra Sprawiedliwości Adama Bodnara**, który w swoim przemówieniu podkreślił znaczenie wspólnych działań na rzecz ścigania zbrodni międzynarodowych popełnionych podczas konfliktu zbrojnego w Ukrainie. Minister wskazał na kluczową rolę Polski w ochronie i wzmacnianiu MTK oraz potrzebę przygotowania polskiej prokuratury do skutecznego korzystania z instrumentów prawa międzynarodowego, w tym jurysdykcji uniwersalnej. Zaznaczył także znaczenie prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego w tym zakresie.

Ołeksij Khomenko, Pierwszy Zastępca Prokuratora Generalnego Ukrainy podkreślił wagę międzynarodowej współpracy w ściganiu zbrodniarzy wojennych oraz istotną rolę MTK oraz zaangażowania społeczności międzynarodowej, w tym Polski, w dokumentowanie i rozliczanie zbrodni popełnianych w Ukrainie.

Maciej Nowicki, Prezes Zarządu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, zwrócił uwagę na potrzebę uwzględnienia praw i potrzeb osób pokrzywdzonych w procesach karnych. Podkreślił konieczność zapewnienia im wsparcia medycznego, psychologicznego oraz społecznego. Wskazał, że w Polsce przebywają osoby pokrzywdzone przez najpoważniejsze naruszenia prawa międzynarodowego nie tylko z Ukrainy, ale również z Białorusi i innych krajów.

Dr Ewa Hofmańska, Prezeska Fundacji Sunflowers, w swoim wystąpieniu podkreśliła, że poszanowanie praw osób pokrzywdzonych musi być integralną częścią procesu przywracania sprawiedliwości. Zaznaczyła, że ściganie sprawców zbrodni międzynarodowych popełnionych w Ukrainie powinno iść w parze z zapewnieniem wsparcia ofiarom tej wojny, co jest kluczowe dla budowania ich poczucia bezpieczeństwa i odbudowy dobrobytu.

PANEL 1: EFEKTYWNE ŚCIGANIE ZBRODNI POPEŁNIONYCH W UKRAINIE – PODSUMOWANIE DOTYCHCZASOWYCH DZIAŁAŃ, OSIĄGNIĘĆ, WYZWAŃ I MOŻLIWOŚCI

Panel skupił się na działaniach organów ścigania mających na celu rozliczenie zbrodni popełnionych w Ukrainie. Zbrodnie te są ścigane nie tylko w Ukrainie, lecz także przez organy innych państw, na podstawie zasady jurysdykcji uniwersalnej, jak również przez MTK. Uczestnicy panelu zaprezentowali wyniki dotychczasowych wysiłków organów ścigania, opowiedzieli o największych przeszkodach i zagrożeniach dla efektywnego wymierzenia sprawiedliwości, a także o metodyce prowadzenia tak skomplikowanych śledztw o wyjątkowej, dotychczas niespotykanej w wielu państwach charakterystyce.

Moderatorka: **Dr hab., prof. UW Patrycja Grzebyk** – Uniwersytet Warszawski

Paneliści:

- **Andriy Leshchenko**, Prokuratura Generalna Ukrainy
- **Prokurator Ryszard Rafalski**, Prokuratura Krajowa w Polsce
- **Jacek Baranowski**, Europol, Projekt analityczny nt. zbrodni międzynarodowych, Europejskie Centrum Zwalczenia Terroryzmu
- **Tinna Goletiani**, Zespół ds. ścigania zbrodni międzynarodowych, Pravo-Justice Ukraine

WNIOSKI Z DYSKUSJI

Wraz z rosnącą liczbą ukraińskich uchodźców i osób pokrzywdzonych przez wojnę, Polska staje przed wyzwaniem dostosowania procedur i przepisów prawnych, w tym wprowadzenia odpowiednich zmian w systemie operacyjnym w celu efektywnego identyfikowania sprawców i prowadzenia śledztw o skali międzynarodowej.

W chwili obecnej w strukturze polskiej prokuratury funkcjonuje zespół śledczy składający się z czterech prokuratorów Mazowieckiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Warszawie, a także funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) i Policji. Zespół od lutego 2022 r. prowadzi śledztwo o prowadzenie wojny napastniczej przez władze i funkcjonariuszy Federacji Rosyjskiej oraz przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa

wojenne. Jednocześnie prokuratorzy pracujący w tym zespole prowadzą także inne śledztwa z zakresu przestępczości zorganizowanej.

Uczestnicy konferencji zwrócili uwagę na niewystarczające zasoby kadrowe w zespole śledczym oraz podkreślili potrzebę jego wzmocnienia, szczególnie poprzez specjalistyczne szkolenia z zakresu prowadzenia postępowań dotyczących zbrodni międzynarodowych. W tym kontekście wspomniano także o zwiększonym ryzyku traumy zastępczej wynikającej z bezpośredniego kontaktu z osobami ocalałymi i informacjami o ich doświadczeniach. W tym celu niezbędny jest dostęp do pomocy psychologicznej dla pracowników zespołu śledczego.

Dla zapewnienia skuteczności ścigania sprawców obecnych na terytorium Polski należy wzmocnić współpracę z instytucjami międzynarodowymi, takimi jak Europol, Agencja UE ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych (Eurojust) i prokuratura ukraińska.

Dyskutowano również o konieczności inwestycji w nowoczesne technologie i specjalistyczne szkolenia dla zespołu śledczego w zakresie wykorzystania OSINT (ang. *Open Source Intelligence* – analizy danych z ogólnodostępnych źródeł) w celu skuteczniejszego zbierania i zabezpieczania dowodów, takich jak materiały wideo, zdjęcia satelitarne czy treści z mediów społecznościowych. Jednocześnie zwrócono uwagę na brak jednolitych procedur umożliwiających włączenie dowodów OSINT do postępowań karnych.

Poruszono także kwestię wydzielenia środków na stworzenie bezpiecznej i odpowiednio zabezpieczonej bazy danych, umożliwiającej gromadzenie i przechowywanie dowodów, a także wdrożenie technologii umożliwiającej szybkie przetwarzanie dużych zbiorów danych cyfrowych.

Wielokrotnie podkreślano problem braku kompleksowego wsparcia prawnego, socjalnego, psychologicznego i medycznego dla świadków oraz osób pokrzywdzonych. Paneliści zwrócili uwagę, że w prokuraturze brakuje ekspertów z zakresu psychologii i medycyny sądowej, w szczególności specjalistów przeszkolonych do pracy z osobami doświadczającymi traumy wojennej i tortur. Jest to kluczowe dla minimalizacji ryzyka wtórnej traumatyzacji świadków i osób pokrzywdzonych.

Zwrócono uwagę na potrzebę usprawnienia współpracy z międzynarodowymi partnerami i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, wskazując na brak wypracowanych procedur i konieczność budowania zaufania oraz zasad

koordynacji. Współpraca z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego posiadającymi kluczowe informacje o naruszeniach prawa międzynarodowego, zwiększa skuteczność w zbieraniu dowodów oraz nawiązywaniu kontaktu z osobami pokrzywdzonymi i świadkami, co sprzyja pociągnięciu sprawców do odpowiedzialności. Organizacje te dysponują specjalistyczną wiedzą i doświadczeniem w udzielaniu wsparcia psychospołecznego, którego brakuje w polskim systemie prawnym.

Inwestycje w powyższe obszary nie tylko zwiększą skuteczność polskiego systemu wymiaru sprawiedliwości w ściganiu zbrodni międzynarodowych, ale również okażą się przydatne w prowadzeniu innych skomplikowanych śledztw, takich jak sprawy dotyczące handlu ludźmi, przemocy seksualnej czy terroryzmu.

REKOMENDACJE PANELISTÓW I UCZESTNIKÓW KONFERENCJI

W celu wzmocnienia zdolności operacyjnych i kadrowych należy rozważyć:

- Powołanie dedykowanego zespołu w Prokuraturze Krajowej, który skupi się na prowadzeniu postępowań dotyczących najpoważniejszych zbrodni międzynarodowych i będzie w tym zakresie koordynował pracę innych organów ścigania. Zespół ten powinien posiadać zasoby ludzkie, finansowe, czasowe i technologiczne umożliwiające skuteczne prowadzenie postępowań w tym zakresie.
- Zwiększenie liczby wyspecjalizowanych prokuratorów i śledczych zajmujących się najpoważniejszymi zbrodniami międzynarodowymi, z uwzględnieniem równowagi płci.
- Zapewnienie dostępu do pomocy psychologicznej dla prokuratorów i śledczych zajmujący się najpoważniejszymi zbrodniami międzynarodowymi.
- Utworzenie dedykowanych zespołów śledczych na poziomie krajowym, które będą mogły szybko reagować na międzynarodowe wezwania o pomoc prawną.
- Wzmocnienie działu analizy dowodów i śledztw transgranicznych – w tym utworzenie specjalistycznych stanowisk do analizy danych cyfrowych, w tym OSINT oraz przeszkolenie obecnego personelu w zakresie wykorzystania tych technologii.
- Zwiększenie zasobów finansowych i operacyjnych w celu umożliwienia szybkiego przetwarzania dużej liczby dowodów oraz wsparcia międzynarodowych zespołów śledczych, w tym poprzez finansowanie nowych technologii i narzędzi do analizy danych.

Dokumentowanie i zabezpieczanie dowodów należy usprawnić poprzez:

- Ustanowienie systemu zabezpieczania dowodów zbrodni międzynarodowych, a dokładniej stworzenie dedykowanej krajowej platformy do przechowywania dowodów (nagrania, zeznania świadków, dokumenty, zdjęcia satelitarne) zgodnie z międzynarodowymi standardami.
- Zabezpieczanie dowodów z OSINT na podstawie odpowiedniej metody rejestracji i archiwizacji treści z mediów społecznościowych, świadectw online i innych dostępnych źródeł w sposób umożliwiający ich późniejsze wykorzystanie jako dowodów procesowych
- Szkolenie prokuratorów i śledczych w zakresie pozyskiwania i zabezpieczania dowodów cyfrowych, w tym wykorzystania narzędzi do analizy zdjęć satelitarnych i materiałów wideo.
- Przyjęcie jednolitych procedur umożliwiających włączenie dowodów OSINT do postępowań karnych.

Usprawnienie współpracy międzynarodowej i wymiany informacji wymaga:

- Zacieśnienia współpracy z Europolem oraz Eurojustem – ustanowienie trwałych kanałów komunikacyjnych i mechanizmów ułatwiających szybszy przepływ informacji i danych dowodowych dotyczących zbrodni międzynarodowych.
- Korzystania z centralnej platformy analitycznej Europolu, która umożliwia przetwarzanie danych ze źródeł takich jak OSINT i zdjęcia satelitarne.
- Ciągłego rozwijania współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego (polskimi i zagranicznymi), a także stworzenie jasnej procedury umożliwiającej im przekazywanie dowodów w szybki i sprawny sposób.

PANEL 2: REFORMY DOTYCZĄCE SKUTECZNEGO WYKONYWANIA JURYSDYKCJI UNIWERSALNEJ

Panel miał na celu ustalenie podstaw obowiązku i uprawnień państw do ścigania najpoważniejszych zbrodni międzynarodowych. Prawo międzynarodowe nakłada na państwa zobowiązanie do zapobiegania bezkarności. Jurysdykcja uniwersalna pozwala na wywiązanie się z tego zobowiązania. Musi ona być także postrzegana w perspektywie komplementarności jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego. Zobowiązanie to jest w różny sposób wykonywane przez państwa. Paneliści dokonali analizy różnych rozwiązań w perspektywie zapewnienia efektywności ścigania, w szczególności, jeśli chodzi o wskazanie ograniczeń w funkcjonowaniu zasady jurysdykcji uniwersalnej i zakresu jej działania.

Moderator: **Prof. Paweł Wiliński** – Fundacja Sunflowers, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu; Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego, Wiceprzewodniczący Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego

Paneliści:

- **Prof. Piotr Hofmański**, były sędzia i Prezes MTK
- **Sędzia Tomas Zander**, Sąd Rejonowy w Sztokholmie, Szwecja (online)
- **Dr Dominik Zajac**, Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego
- **Prof. Hanna Kuczyńska**, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, Fundacja Sunflowers
- **Antonia David**, Dział Prawny, Clooney Foundation for Justice

PODSUMOWANIE DYSKUSJI

Paneliści podkreślili, że zaangażowanie Polski w ściganie najpoważniejszych zbrodni międzynarodowych przynosi wymierne korzyści prawne, społeczne i polityczne, i ma bezpośrednie konsekwencje dla dostępu do sprawiedliwości dla osób pokrzywdzonych.

Zwrócono uwagę, że proponowane reformy w zakresie ścigania tych przestępstw należy traktować jako inwestycję w efektywność i sprawność systemu sprawiedliwości. Jest to szczególnie istotne ze względu na brak wcześniejszej praktyki wymiaru sprawiedliwości w tym zakresie. Zwiększenie liczby wyszkolonych kadr, doprecyzowanie przepisów oraz zapewnienie odpowiednich zasobów operacyjnych usprawni koordynację postępowań, przyspieszy procesy sądowe i wzmocni przejrzystość działań wymiaru sprawiedliwości.

Kluczowe pytanie brzmiało: *Jak Polska chce się ustosunkować do kwestii sprawiedliwości międzynarodowej?* Czy powinna dążyć do pełnej suwerenności w prowadzeniu postępowań i przyjąć rolę lidera, czy raczej koncentrować się na wsparciu MTK i krajowych organów ścigania innych państw? Przywołano również przykład niemieckiego i szwedzkiego modelu jurysdykcji uniwersalnej, umożliwiających priorytetyzację spraw i określenie zasad wszczynania postępowań. Praktyczna wartość przyjęcia modelu jurysdykcji uniwersalnej – umożliwiającego ściganie zbrodni niezależnie od obecności ofiar lub sprawców na terytorium Polski – jest szczególnie istotna w obliczu trwającego konfliktu zbrojnego w Ukrainie. Znaczna liczba osób pokrzywdzonych przez zbrodnie międzynarodowe, w tym ocalałych z przemocy seksualnej i przemieszczonych, obecnie przebywa w Polsce. Podkreślono, że te osoby mają ograniczone możliwości dochodzenia sprawiedliwości zarówno przed MTK, gdzie liczba prowadzonych postępowań jest ograniczona, jak i w Ukrainie, gdzie system sądowy pozostaje przeciążony.

Paneliści wskazali, że wiele z tych osób mieszka i pracuje w Polsce, a ich życie oraz interesy są obecnie związane z naszym krajem. Aktywne zaangażowanie Polski w prowadzenie postępowań mogłoby nie tylko wspierać globalne wysiłki w walce z bezkarnością, ale także przyczynić się do praktycznej ochrony praw osób pokrzywdzonych, które aktualnie mają bezpośredni kontakt z polskim systemem prawnym.

Podkreślono, że skuteczna reakcja nie tylko wzmocniłaby pozycję Polski jako państwa zaangażowanego w obronę praw człowieka, ale również podnosiłaby sprawność operacyjną organów ścigania, umożliwiając lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów i budowanie trwałych kompetencji w obszarze ścigania zbrodni międzynarodowych.

REKOMENDACJE PANELISTÓW I UCZESTNIKÓW KONFERENCJI

Należy rozważyć kompleksowe reformy legislacyjne w celu umożliwienia wykonywania jurysdykcji uniwersalnej, w tym:

- Doprecyzowanie podstaw prawnych jurysdykcji uniwersalnej – jednoznaczne określenie katalogu przestępstw objętych jurysdykcją uniwersalną oraz warunków jej stosowania, aby uniknąć niejasności interpretacyjnych.
- Przeniesienie z art. 110 i art. 113 kodeksu karnego warunku „braku wydania” osoby do przepisów procesowych – obecnie zapis ten budzi niejasności interpretacyjne i utrudnia skuteczne procedowanie postępowań.

- Ujednolicenie procedur procesowych – opracowanie wytycznych dla prokuratorów i sądów w zakresie wydawania nakazów aresztowania oraz wszczynania postępowań w oparciu o jurysdykcję uniwersalną¹.
- Wprowadzenie przepisów umożliwiających skuteczniejsze ściganie zbrodni międzynarodowych, w tym przestępstw takich jak tortury, przemoc seksualna czy przymusowe przesiedlenia dzieci.
- Uproszczenie procedur ekstradycji sprawców z innych państw oraz umożliwienie transferu dowodów i akt procesowych.

Zwiększenie przejrzystości systemu wymaga:

- Utworzenia rejestru spraw dotyczących najpoważniejszych zbrodni międzynarodowych rozpatrywanych w ramach jurysdykcji uniwersalnej, co pozwoli na monitorowanie działań i postępów organów ścigania.
- Wprowadzenia procedur autoryzacyjnych na szczeblu centralnym dla każdej sprawy związanej z jurysdykcją uniwersalną, co ograniczy np. wszczynanie postępowań wyłącznie na podstawie medialnych doniesień i zmniejszy ryzyko nadmiernego obciążenia systemu.

Należy rozważyć dobre praktyki międzynarodowe, w tym:

- Zastosowanie dyskrecji prokuratorskiej w kwestii decydowania o priorytetach w postępowaniach związanych z jurysdykcją uniwersalną, pozwalającej na racjonalizację wykorzystania zasobów systemu sprawiedliwości oraz uniknięcie nadmiernego obciążenia.
- Wdrożenie przepisów podobnych do niemieckiego [par. 153f StPO](#), który reguluje zasady stosowania jurysdykcji uniwersalnej, w tym dyskrecjonalność organów ścigania przy podejmowaniu decyzji o wszczęciu postępowania.

Ograniczenie ryzyka konfliktów jurysdykcyjnych wymaga:

- Uregulowania zasad dotyczących *ne bis in idem* poprzez wprowadzenie przepisów określających, w jaki sposób rozstrzygać sytuacje, gdy sprawca jest ścigany jednocześnie w Polsce i w innym państwie (w celu uniknięcia dublowania postępowań).
- Wzmocnienie współpracy z MTK i innymi państwami – wprowadzenie mechanizmów rozstrzygania dylematów ekstradycyjnych.

---

¹ Szczegółowe rekomendacje w tym zakresie znajdują się w opinii eksperckiej przygotowanej na zlecenie Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka pt. [„Efektywne ściganie zbrodni międzynarodowych w Polsce: konieczne zmiany w polskim systemie prawnym i w podejściu do międzynarodowego prawa karnego”](#).

PANEL 3: WSPARCIA DLA ŚWIADKÓW I OSÓB POKRZYWDZONYCH W PROCESIE KARNYM

Międzynarodowe trybunały i sądy zajmujące się rozpatrywaniem spraw o zbrodnie międzynarodowe wypracowały system wsparcia dla świadków i osób ocalałych. Praktyka pokazuje, że takie wsparcie jest niezbędne, aby zapobiec ewentualnej ponownej traumatyzacji tych osób przed, w trakcie i po zakończeniu składania zeznań w procesie karnym, dzięki obecności i profesjonalnemu wsparciu psychologa czy pracownika opieki społecznej. Celem panelu było dokonanie analizy, jakiego rodzaju wsparcie ułatwia świadkom doświadczenie składania zeznań i zapewnia odpowiedni przepływ informacji. Uczestnicy panelu przedstawili rozwiązania, które (na podstawie doświadczeń z różnych państw) w najpełniejszym stopniu spełniają zakładane funkcje ochrony i wsparcia świadków.

Moderatorka: – **Dr Anna Adamska-Gallant** – Pravo-Justice EU Project

Paneliści:

- **Veronika Plotnikova**, Centrum Koordynacyjne Wsparcia Ofiar i Świadków, Prokuratura Generalna w Ukrainie
- **Dr Wiola Rębecka**, Polish Center for Torture Survivors
- **Agata Bzdyń**, Feminoteka
- **Charu Lata Hogg**, All Survivors Project
- **Ajna Mahmić**, TRIAL International, Bośnia i Hercegowina

PODSUMOWANIE DYSKUSJI

Panelistki podkreśliły kluczową rolę zeznań świadków i osób pokrzywdzonych w postępowaniach karnych dotyczących zbrodni międzynarodowych. Zwróciły uwagę, że udział w takich procesach często wiąże się z koniecznością pokonania stresu, traumy wojennej oraz lęku przed konfrontacją z oskarżonymi, co może utrudniać składanie pełnych i rzetelnych zeznań. Podkreślono, że Polska jako kraj wspierający sprawiedliwość międzynarodową i współpracujący z MTK powinna dążyć do zapewnienia ofiarom i świadkom kompleksowego wsparcia.

Podejście skoncentrowane na ofiarach/ocalałych polega na priorytetowym uwzględnianiu potrzeb i praw osób pokrzywdzonych w procesach wymiaru sprawiedliwości, uwzględniając ich doświadczenia traumy, a także ochronę prywatności i danych osobowych. W praktyce podejście to obejmuje m.in. minimalizowanie ryzyka powtórnej wiktyimizacji oraz retraumatyzacji, uwzględnienie perspektywy ofiar na każdym etapie postępowania oraz zapewnienie im kompleksowego wsparcia prawnego, psychospołecznego i medycznego. Takie podejście zwiększa skuteczność ścigania sprawców najpoważniejszych zbrodni międzynarodowych, umożliwiając uzyskanie bardziej wiarygodnych zeznań. Jednocześnie przyczynia się do wzmocnienia ich zaufania do wymiaru sprawiedliwości, co dodatkowo potęguje efektywność działań śledczych.

Doświadczenia innych państw prezentowane na konferencji, takich jak Ukraina, Bośnia i Hercegowina czy Kolumbia, pokazują, że systemy wsparcia, które obejmują m.in. ochronę tożsamości, możliwość składania zeznań bez bezpośredniego kontaktu z oskarżonym oraz dostęp do pomocy psychologicznej, znacząco zwiększają dostępność do sprawiedliwości i minimalizują ryzyko wtórnej traumatyzacji świadków. Podczas dyskusji wielokrotnie podkreślano potrzebę dostosowania procedur do potrzeb osób znajdujących się w sytuacjach wrażliwych np. ocalałych z przemocy seksualnej związanej z konfliktem zbrojnym (ang. *conflict-related sexual violence*, CRSV) lub tortur, a także osób szczególnie narażonych na dyskryminację.

Dyskutowano również o praktycznych aspektach wsparcia, podkreślając, że obecność psychologów lub pracowników socjalnych podczas składania zeznań wzmacnia poczucie bezpieczeństwa osób pokrzywdzonych, co przekłada się na bardziej rzetelne świadectwa i skuteczniejsze postępowania karne.

Panelistki wskazały, że taki system wsparcia nie tylko zwiększa skuteczność procesów, ale także buduje zaufanie obywateli do instytucji państwowych oraz wzmacnia społeczne poczucie sprawiedliwości. Wdrożenie spójnych mechanizmów ochrony i wsparcia byłoby również zgodne z międzynarodowymi zobowiązaniami Polski i mogłoby stać się modelem dobrej praktyki do wykorzystania także w innych postępowaniach karnych, takich jak sprawy dotyczące handlu ludźmi czy przemocy seksualnej.

Uczestnicy dyskusji zgodzili się, że stworzenie takiego systemu jest pilne i konieczne, aby zapewnić ofiarom i świadkom bezpieczeństwo, godność oraz odpowiednie wsparcie na każdym etapie postępowania karnego.

REKOMENDACJE PANELISTEK I UCZESTNIKÓW KONFERENCJI

Stworzenie kompleksowego systemu wsparcia opartego na podejściu skoncentrowanym na ofiarach/ocalałych powinno obejmować:

- Wsparcie holistyczne – zapewnienie dostępu do wsparcia psychologicznego, prawnego i społecznego na każdym etapie procesu (przed, w trakcie i po procesie karnym) w oparciu o najlepsze i najnowsze praktyki międzynarodowe.
- Utworzenie centralnej instytucji koordynującej udzielanie wsparcia psychologicznego, prawnego i społecznego dla ofiar i świadków, zapewniając dostęp do takiego wsparcia jak najbliżej miejsca zamieszkania danej osoby. W tym celu należy usprawnić współpracę pomiędzy sądami, prokuraturą, policją, ośrodkami pomocy społecznej i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego poprzez wprowadzenie roli koordynatora wsparcia w wyznaczonych oddziałach prokuratury i sądów zajmujących się zbrodniami międzynarodowymi oraz innymi przestępstwami o poważnych konsekwencjach psychospołecznych i zdrowotnych.

Zwiększenie dostępności wsparcia psychologicznego wymaga:

- Zainwestowania w przeszkolenie i zatrudnienie specjalistów ds. traumy.
- Stworzenia procedur i przeszkolenia prokuratorów, sędziów, obrońców i psychologów w zakresie ograniczania ryzyka wtórnej traumatyzacji ofiar zbrodni międzynarodowych, w szczególności ocalałych po przemoc seksualnej i torturach.
- Zapewnienie przyjaznych pokoi przesłuchań w celu minimalizowania powtórnej traumatyzacji.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony tożsamości ofiar i świadków należy:

- Wprowadzić możliwości składania zeznań w sposób anonimowy (np. wideokonferencje z anonimizacją wizerunku i głosu), co pozwoli chronić ofiary i świadków przed stygmatyzacją i odwetem ze strony sprawców.
- Wprowadzić przesłuchania w osobnych pomieszczeniach z zastosowaniem przesłon lub systemu wideokonferencyjnego, tak aby osoba pokrzywdzona nie musiała bezpośrednio konfrontować się ze sprawcą.
- Zapewnić ochronę fizyczną świadkom w sytuacjach, gdy istnieje ryzyko represji lub zemsty ze strony sprawców. Może to obejmować specjalne programy relokacji oraz dostęp do specjalistycznych jednostek ochrony świadków.

Skuteczne ściganie sprawców CRSV i przymusowych przesiedleń dzieci wymaga:

- Priorytetowego traktowania CRSV i stosowania przez prokuratorów specjalnych procedur śledczych w przypadkach przemocy seksualnej.
- Wspierania ukraińskich organów umożliwiających powrót dzieci do rodzin, w tym zapewnienie opieki prawnej i psychologicznej dla dzieci przebywających na terytorium Polski.
- Stworzenia bezpiecznych ścieżek zgłaszania przypadków CRSV za pomocą narzędzi takich jak telefon zaufania, formularze online, itp.

Wzmocnienie wsparcia prawnego i informacyjnego powinno obejmować:

- Dostęp do bezpłatnej pomocy prawnej na każdym etapie procesu, aby świadomie korzystać ze swoich praw oraz zrozumieć procedury postępowania karnego.
  - System informowania osób pokrzywdzonych o stanie postępowania – utworzenie dedykowanego systemu cyfrowego (aplikacji lub platformy) umożliwiającego ofiarom i świadkom śledzenie postępów ich sprawy.
  - Opracowanie broszur, filmów informacyjnych i materiałów edukacyjnych w językach dostępnych dla ofiar i świadków, co pozwoli im lepiej zrozumieć przebieg procesu oraz przysługujące im prawa.
-

PANEL 4: SPRAWIEDLIWOŚĆ Z PERSPEKTYWY OSÓB POKRZYWDZONYCH

Osoby pokrzywdzone w wyniku zbrodni międzynarodowych często rozumieją sprawiedliwość szerzej niż skazanie sprawcy w postępowaniu karnym. Instrumenty i wytyczne prawa międzynarodowego określają prawa osób pokrzywdzonych w wyniku najpoważniejszych naruszeń do reparacji – czyli mechanizmów, które mają na celu zapewnić kompensatę i zadośćuczynienie pokrzywdzonym i zaradzić destruktywnym konsekwencjom zbrodni dla życia osób ocalałych. Wypracowanie efektywnych mechanizmów to skomplikowany i długi proces, tymczasem osoby pokrzywdzone odczuwają bolesne skutki zbrodni, wymagając pilnego wsparcia. Ten panel ma udzielić odpowiedzi na pytanie, co mogą zrobić państwa goszczące uchodźców, takie jak Polska, żeby zapewnić tym osobom dostęp do pilnej opieki medycznej, psychologicznej, prawnej i socjalnej; czy jest miejsce na takie podejście w naszym systemie prawnym?

Moderatorka: **Dr hab., prof. INP PAN Aleksandra Meżykowska** – Polska Akademia Nauk, Zarząd Rejestru szkód wywołanych rosyjską agresją na Ukrainę

Panelistki:

- **Franziska Eckelmans**, MTK – Fundusz Powierniczy na rzecz ofiar zbrodni
- **Marlene Yahya Haage**, Rejestr szkód dla Ukrainy
- **Oleksandra Romantsova**, Center for Civil Liberties, Ukraina
- **Nataliia Melnyk**, Bluebird, Ukraina
- **Lyra Nightingale**, REDRESS

PODSUMOWANIE DYSKUSJI

Panelistki podkreśliły, że w obliczu trwających konfliktów zbrojnych, migracji oraz międzynarodowych zobowiązań prawnych, Polska powinna być przygotowana na zapewnienie wszechstronnej pomocy osobom (nie tylko na drodze sądowej), które doświadczyły tortur, przemocy seksualnej, zaginięcia członka rodziny lub innych naruszeń prawa międzynarodowego. Zwrócono uwagę, że jako członek UE i strona międzynarodowych traktatów, Polska zobowiązana jest do przestrzegania standardów ONZ dotyczących reparacji i wsparcia ofiar².

---

² Więcej na ten temat w raporcie Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka: [W poszukiwaniu sprawiedliwości. Prawa osób, które doświadczyły naruszeń międzynarodowego prawa w czasie agresji Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie](#) (str. 18-19).

Podkreślono, że brak dedykowanego systemu wsparcia skutkuje ograniczonym dostępem osób pokrzywdzonych do pomocy prawnej, medycznej i psychologicznej, co przedłuża ich cierpienie. Ponadto, długoterminowe skutki zdrowotne i psychospołeczne znacząco utrudniają tym osobom reintegrację społeczną i ekonomiczną.

W dyskusji wskazano, że stworzenie kompleksowego systemu wsparcia ofiar powinno być traktowane jako inwestycja w integrację społeczną osób pokrzywdzonych w wyniku zbrodni międzynarodowych i budowanie zaufania obywateli do instytucji publicznych. Odwołując się do dobrych praktyk międzynarodowych, takich jak Fundusz Powierniczy na rzecz Ofiar (TFV) oraz Rejestr Szkód dla Ukrainy (RD4U), panelistki podkreśliły, że zintegrowane systemy wsparcia pozwalają państwom skuteczniej odpowiadać na potrzeby tych osób.

Zwrócono również uwagę, że doświadczenia innych krajów pokazują, iż część usług wsparcia może być realizowana przez wyspecjalizowane organizacje pozarządowe finansowane ze środków publicznych. Równocześnie, konieczne jest przeszkolenie funkcjonariuszy publicznych, pracowników medycznych i innych specjalistów w zakresie identyfikacji ofiar i rozpoznawania ich potrzeb, a także zapewnienia odpowiedniego przepływu informacji, aby kierować osoby pokrzywdzone do właściwych form pomocy.

REKOMENDACJE PANELISTEK I UCZESTNIKÓW KONFERENCJI

Należy rozważyć utworzenie systemu wsparcia ocalałych opierającego się na podejściu holistycznym, w tym:

- Specjalistycznych organizacji (państwowych lub pozarządowych finansowanych np. ze środków Funduszu Sprawiedliwości), w których osoby pokrzywdzone mogą uzyskać wsparcie w jednym miejscu („one-stop-shop”):
  - Bezpłatne usługi prawne.
  - Dedykowane linie wsparcia – utworzenie całodobowej infolinii, która umożliwi ofiarom zgłaszanie swoich potrzeb i uzyskanie pomocy.
  - Dostęp do odpowiednio wyszkolonych psychologów, terapeutów oraz specjalistów od interwencji kryzysowej.
  - Dostęp do pomocy medycznej i rehabilitacja fizycznej i protezowania – zapewnienie finansowania dla ofiar, które doznały fizycznych obrażeń (np. utrata kończyn, urazy zębów), w tym zakupu protez i dostępu do programów rehabilitacyjnych.

Należy zapewnić dostęp do mechanizmów reparacyjnych dostępnych w Ukrainie i na poziomie instytucji międzynarodowych (np. Rejestr Szkód przy Radzie Europy), w tym:

- Wsparcie prawne dla osób pokrzywdzonych w zgłaszaniu roszczeń o odszkodowania za szkody materialne i niematerialne w Ukrainie i na poziomie instytucji międzynarodowych.
- Wsparcie osób o szczególnych potrzebach – osoby w sytuacjach wrażliwych (np. osoby z niepełnosprawnościami, dzieci, ofiary CRSV) powinny otrzymać dodatkową pomoc (np. tłumaczenie wniosków na języki obce, wsparcie tłumacza języka migowego).

Utworzenie centralnego rejestru osób pokrzywdzonych jest konieczne w celu:

- Zarejestrowania danych ofiar zbrodni międzynarodowych przebywających w Polsce, co ułatwi oszacowanie skali potrzeb.
  - Koordynacji działań pomocowych dostępnych w Polsce (wsparcie psychologiczne, medyczne, prawne).
-
-

Załącznik 1. Notatka prasowa

Czy Polska może ścigać sprawców zbrodni wojennych? HFPC i Fundacja Sunflowers razem z Ministerstwem Sprawiedliwości otwierają dyskusję o stosowaniu jurysdykcji uniwersalnej w Polsce

Polska przyjęła około miliona uchodźców z Ukrainy. Część z nich bezpośrednio doświadczyła lub była świadkami zbrodni międzynarodowych i dlatego Polska podjęła też działania w celu zapobiegania bezkarności sprawców zbrodni wojennych popełnianych w trakcie agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. W dniu 13 listopada 2024 r. na konferencji organizowanej przez Helsińską Fundację Praw Człowieka oraz Fundację Sunflowers pod patronatem Ministerstwa Sprawiedliwości porozmawiamy o wyzwaniach związanych z budowaniem efektywnego systemu ścigania zbrodni międzynarodowych w Polsce i zapewnienia wsparcia ofiarom i ocalałym. W dyskusjach wezmą udział m.in. Minister Sprawiedliwości Adam Bodnar, p.o. Prokuratora Generalnego Ukrainy Ołeksij Khomenko, Zastępca Prokuratora Generalnego Jacek Bilewicz, przedstawiciele i przedstawicielki instytucji międzynarodowych, a także eksperci i ekspertki prawa międzynarodowego i organizacji pozarządowych z Polski, Ukrainy i innych krajów europejskich.

Maciej Nowicki, Prezes Zarządu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka:

“Aktywne zaangażowanie Polski w proces ścigania zbrodni międzynarodowych popełnionych w Ukrainie jest kluczowe z perspektywy naszych międzynarodowych zobowiązań dotyczących zapobiegania bezkarności. Ponadto, w Polsce przebywa wiele osób z Ukrainy i innych krajów, które doświadczyły poważnych naruszeń prawa międzynarodowego – tortur, przemocy na tle seksualnym, wymuszonych zaginięć i innych. W związku z eskalacją wojny w Ukrainie, do Polski nieprzerwanie trafiają kolejne osoby z takimi doświadczeniami. Polski system prawny powinien być przygotowany do efektywnego ścigania sprawców tych zbrodni i w pewnych przypadkach postawienia ich przed krajowymi sądami w ramach wykonywania jurysdykcji uniwersalnej”.

W 2022 roku Prokuratura Krajowa wszczęła postępowanie karne w przedmiocie wojny napastniczej Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie i popełnionych w jej trakcie zbrodni. Gromadzone dowody mają wspierać śledztwa prowadzone przez Międzynarodowy Trybunał Karny, Prokuraturę Generalną w Ukrainie oraz państwa, które wykonują jurysdykcję uniwersalną, czyli korzystają z przepisów pozwalających na osądzanie zbrodni międzynarodowych popełnionych na terytorium innych państw przez sądy krajowe. Polska

nadal zмага się jednak z wieloma wyzwaniem i lukami systemowymi, które ograniczają dostęp do systemu sprawiedliwości dla osób pokrzywdzonych.

Dr Ewa Hofmańska, Prezeska Fundacji Sunflowers, realizującej Projekt Sunflowers:

„Mamy nadzieję, że konferencja wzmocni współpracę między polskimi i zagranicznymi organami ścigania, ekspertami w zakresie międzynarodowego prawa karnego, prawa humanitarnego, praw człowieka, w tym praw osób doświadczonych konfliktem zbrojnym i organizacjami pozarządowymi. Chcielibyśmy, aby wiedza i doświadczenie uczestników konferencji zainspirowały zmiany w polskim prawie i umożliwiły wypracowanie strategii w zakresie ścigania zbrodni międzynarodowych i holistycznego programu zaopiekowania się w Polsce osobami z doświadczeniem wojny. Zależy nam na kompleksowym podejściu do sprawiedliwości, które uwzględnia prawa i potrzeby osób pokrzywdzonych w wyniku zbrodni wojennych i związanych z nimi naruszeń praw człowieka.”

W czerwcu 2024, Helsińska Fundacja Praw Człowieka opublikowała [rekomendacje](#) przygotowane przez ekspertki w dziedzinie międzynarodowego prawa karnego dotyczące kwestii procesowych i podstaw do ścigania zbrodni międzynarodowych popełnionych poza terytorium RP w postaci **zasady jurysdykcji uniwersalnej**. Dokument zawiera także propozycje zmian w podejściu do międzynarodowego prawa karnego, zakresie i sposobie penalizacji zbrodni międzynarodowych w polskim prawie karnym i organizacji pracy organów śledczych.

Prof. Hanna Kuczyńska, INP PAN, członkini Zarządu Fundacji Sunflowers:

“Obecnie kształt polskiego prawa karnego nie pozwala na skuteczne ściganie zbrodni międzynarodowych na podstawie zasady jurysdykcji uniwersalnej. Konieczne jest stworzenie efektywnego systemu ścigania zbrodni międzynarodowych – z jednej strony pozwoliłoby to na uznanie, że Polska wypełnia swoje zobowiązania międzynarodowe, a z drugiej sprzyjałoby przywracaniu poczucia sprawiedliwości i daniu nadziei pokrzywdzonym na zadośćuczynienie za doznane krzywdy”.

HFPC i Fundacja Sunflowers są członkami Koalicji na rzecz Ofiar, Ocalałych i Świadków (KOOS). Jednym z jej celów jest koordynacja współpracy z organami ścigania i budowanie świadomości społecznej na temat zbrodni międzynarodowych popełnianych m.in. w Ukrainie w wyniku agresji Rosji oraz wpływu tych zbrodni na życie osób pokrzywdzonych. Co ważne KOOS dąży także do tego, aby Polska uznała prawa osób pokrzywdzonym wynikające z międzynarodowych zobowiązań.

Dr Kaja Kowalczevska, Koordynatorka Koalicji na rzecz Ofiar, Ocalałych i Świadków:

“Efektywne ściganie zbrodni międzynarodowych wymaga także współpracy organów ścigania z organizacjami pozarządowymi zaangażowanymi w dokumentowanie zbrodni międzynarodowych. Jako organizacje pozarządowe koordynujemy między sobą

te działania, by docierać do jak największej liczby osób pokrzywdzonych i pomóc im w przekazaniu swoich świadectw organom ścigania, unikając jednocześnie ryzyka powtórnej wiktymizacji”.

Organizacje pozarządowe z konieczności przejmują również odpowiedzialność za wsparcie osób, które zmagają się z konsekwencjami najpoważniejszych zbrodni. Osoby, które doświadczyły np. tortur szukają pomocy organizacji pozarządowych, ponieważ **obecnie państwo polskie nie uwzględnia ich specjalnych potrzeb**. W czerwcu 2024 roku, HFPC opublikowała raport podsumowujący przekrój doświadczeń uchodźców z Ukrainy pokrzywdzonych przez najpoważniejsze naruszenia prawa międzynarodowego i przebywających w Polsce: [„W poszukiwaniu sprawiedliwości. Prawa osób, które doświadczyły naruszeń międzynarodowego prawa w czasie agresji Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie”](#).

Aleksandra Iwanowska, Członkini Zarządu HFPC:

“W Polsce, osoby, które doświadczyły najpoważniejszych naruszeń prawa międzynarodowego są niewidoczne dla instytucji państwowych, szpitali i ośrodków pomocy społecznej. Jesteśmy w regularnym kontakcie z osobami, które mierzą się ze zdrowotnymi i psychologicznymi konsekwencjami doznanych zbrodni. Od sześciu miesięcy szukamy wsparcia dla osoby, która w wyniku tortur stosowanych przez rosyjskich wojskowych straciła większość uzębienia. Objawy wynikające z takiego urazu ograniczają możliwości normalnego funkcjonowania tej osoby. Jednocześnie leczenie takich urazów wykracza poza opiekę oferowaną w ramach NFZ, a koszty takiego zabiegu w ramach prywatnej opieki zdrowotnej zdecydowanie wykraczają poza jej możliwości finansowe. Sprawiedliwość to nie tylko ukaranie sprawców zbrodni – to także zapewnienie wsparcia osobom pokrzywdzonym. Polski system wsparcia musi być gotowy na przywrócenie takim osobom, na ile to możliwe, życia sprzed zbrodni”.

Zachęcamy do kontaktu z ekspertkami i ekspertami biorącymi udział w wydarzeniu (documentation@hfpr.pl, 789 065 189 – Nikita Grekowicz, Dział Eurazja, Helsińska Fundacja Praw Człowieka).

ORGANIZATORZY:

 HELSIŃSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA

 Project Sunflowers

PATRONAT HONOROWY:

 Ministerstwo
Sprawiedliwości

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA ZBRODNIĘ MIĘDZYNARODOWE POPEŁNIONE W UKRAINIE

WSPÓLNE WYSIŁKI NA RZECZ PRZYWRÓCENIA SPRAWIEDLIWOŚCI

13.11.2024, WARSZAWA

Celem konferencji jest wymiana informacji i wiedzy na temat standardów międzynarodowego prawa karnego i ich realizacji. W konsekwencji możliwe stanie się zainicjowanie koordynacji inicjatyw zmierzających do ścigania zbrodni międzynarodowych popełnionych w kontekście rosyjskiej agresji na Ukrainę oraz zaprezentowanie holistycznego podejścia do sprawiedliwości, które uwzględnia prawa i potrzeby osób pokrzywdzonych.

Polska przyjęła na stałe około miliona uchodźców z Ukrainy. Jako państwo, w którym po 24 lutego 2022 roku znalazło się najwięcej uchodźców z tego kraju, Polska podjęła też działania w celu zapobiegania bezkarności sprawców zbrodni wojennych popełnianych w trakcie agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. W szczególności w 2022 roku Prokuratura Krajowa wszczęła postępowanie karne w przedmiocie wojny napastniczej Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie i popełnionych w jej trakcie zbrodni wojennych. Gromadzone w trakcie tego postępowania dowody mają wspierać śledztwa prowadzone przez Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK), Prokuraturę Generalną w Ukrainie oraz w państwach europejskich, które wykonują jurysdykcję uniwersalną (lub inną eksterytorialną). Władze polskie zadeklarowały również poparcie dla utworzenia międzynarodowego (lub umiędzynarodowionego) trybunału do spraw zbrodni agresji. Ponadto, organizacje społeczeństwa obywatelskiego w Polsce zaangażowały się w proces dokumentowania naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego i międzynarodowego prawa praw człowieka, aby wesprzeć dostęp do mechanizmów sprawiedliwości dla osób ocalałych.

Jednocześnie, Polska zmagą się z wieloma wyzwaniami, które należy rozwiązać, aby zapewnić bardziej efektywne ściganie zbrodni międzynarodowych i realizację praw osób pokrzywdzonych. Wyzwania te mają charakter zarówno prawny (np. aktywowanie jurysdykcji uniwersalnej, by mogła stanowić podstawę do sformułowania zarzutów konkretnych osobom i wszczęcia poszukiwań międzynarodowych; metodyka prowadzenia śledztwa w sprawie zbrodni międzynarodowych), jak i praktyczny (np. sposób uzyskiwania świadectw i zeznań od osób pokrzywdzonych, tak, by nie doprowadzić do ich powtórnej wiktymizacji, a także zapewnienie im kompleksowego wsparcia medycznego, psychospołecznego i prawnego).

Konferencja, składa się z dwóch segmentów. Pierwszy odnosi się do wyzwań prawnych (dwa panele), natomiast drugi (dwa panele) dotyczy wsparcia dla pokrzywdzonych i uszanowania ich potrzeb.

Językiem roboczym konferencji będzie język angielski, przy czym zapewnione zostanie tłumaczenie symultaniczne (język ukraiński, język polski). Uczestnicy konferencji będą reprezentować organy wymiaru sprawiedliwości z Polski, Ukrainy i innych krajów europejskich; międzynarodowe instytucje; środowiska akademickie; a także organizacje społeczeństwa obywatelskiego.

WSPÓLORGANIZATORZY:

PATRONAT MEDIALNY:

PROGRAM KONFERENCJI

REJESTRACJA: 08.30 – 09.00

OTWARCIE KONFERENCJI

09.00 – 09.30

ADAM BODNAR, Minister Sprawiedliwości Prokurator Generalny

OŁEKSIJ KHOMENKO, Pierwszy Zastępca Prokuratora Generalnego Ukrainy

MACIEJ NOWICKI, Prezes Zarządu, Helsińska Fundacja Praw Człowieka

DR EWA HOFMAŃSKA, Prezeska Fundacji Sunflowers

EFEKTYWNE ŚCIGANIE ZBRODNI POPEŁNIONYCH W UKRAINIE

PODSUMOWANIE DOTYCHCZASOWYCH DZIAŁAŃ, OSIĄGNIĘĆ, WYZWAŃ I MOŻLIWOŚCI

09.30 – 11.00

Panel skupi się na działaniach organów ścigania mających na celu rozliczenie zbrodni popełnionych w Ukrainie podczas rosyjskiej agresji. Zbrodnie te są ścigane nie tylko w Ukrainie, ale także przez organy ścigania innych państw (na podstawie zasad jurysdykcji uniwersalnej), jak również przez Międzynarodowy Trybunał Karny. Uczestnicy panelu zaprezentują wyniki dotychczasowych wysiłków organów ścigania, opowiedzą o największych przeszkodach i zagrożeniach dla efektywnego wymierzenia sprawiedliwości, a także o metodyce prowadzenia skomplikowanych śledztw o wyjątkowej, dotychczas niespotykanej w wielu państwach charakterystyce.

MODERATORKA:

DR HAB., PROF. UW PATRYCJA GRZEBYK

PANELIŚCI:

- ANDRIJ LESHCHENKO, Prokuratura Generalna Ukrainy
- RYSZARD RAFALSKI, Prokuratura Krajowa w Polsce
- JACEK BARANOWSKI, Europol, Projekt analityczny nt. zbrodni międzynarodowych, Europejskie Centrum Zwalczenia Terroryzmu
- TINNA GOLETIANI, Starsza Specjalistka (Senior Expert), Liderka Zespołu ds. ścigania zbrodni międzynarodowych, Pravo-Justice Ukraine

---

PRZERWA NA KAWĘ: 11:00 - 11:15

WYKONYWANIE JURYSDYKCJI UNIWERSALNEJ

11.15 – 12.45

Panel ma na celu ustalenie podstaw obowiązku i uprawnień państw do ścigania najpoważniejszych zbrodni międzynarodowych. Prawo międzynarodowe nakłada na państwa zobowiązanie do zapobiegania bezkarności. Jurysdykcja uniwersalna pozwala na wywiązanie się z tego zobowiązania. Musi ona być także postrzegana w perspektywie komplementarności jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego. Zobowiązanie to jest w różny sposób wykonywane przez państwa. Paneliści dokonają analizy różnych rozwiązań w perspektywie zapewnienia efektywności ścigania, w szczególności jeśli chodzi o wskazanie ograniczeń w funkcjonowaniu zasady jurysdykcji uniwersalnej i zakresu jej działania.

MODERATOR:

PROF. PAWEŁ WILIŃSKI (Fundacja Sunflowers)

PANELIŚCI:

- PROF. PIOTR HOFMAŃSKI, Jurysdykcja MTK a jurysdykcja uniwersalna - wprowadzenie
- SĘDZIA TOMAS ZANDER, Sąd Rejonowy w Sztokholmie, Szwecja
- DR DOMINIK ZAJĄC, Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego
- PROF. HANNA KUCZYŃSKA, Instytut Nauk Prawnych PAN, Fundacja Sunflowers
- ANTONIA DAVID, The Docket, Clooney Foundation for Justice

PRZERWA OBIADOWA 13:00 - 14:00

WSPARCIE ŚWIADKÓW I OSÓB POKRZYWDZONYCH (W PROCESIE KARNYM)

14.00 – 15.30

Międzynarodowe trybunały i sądy zajmujące się rozpatrywaniem spraw dotyczących zbrodni międzynarodowych wypracowały system wsparcia dla świadków i osób ocalałych. Praktyka pokazuje, że takie wsparcie jest niezbędne, aby zapobiec ewentualnej ponownej traumatyzacji tych osób przed, w trakcie i po zakończeniu składania zeznań w procesie karnym. Zapobieganie jest możliwe dzięki obecności i profesjonalnemu wsparciu psychologa czy pracownika opieki społecznej. Celem panelu jest dokonanie analizy, jakiego rodzaju wsparcie ułatwia świadkom składanie zeznań i zapewnia odpowiedni przepływ informacji. Uczestnicy panelu przedstawią rozwiązania, które (na podstawie doświadczeń z różnych państw) w najpełniejszym stopniu spełniają zakładane funkcje ochrony i wsparcia świadków.

MODERATORKA:

DR ANNA ADAMSKA-GALLANT (Pravo-Justice UE Project)

PANELIŚCI:

- VERONIKA PLOTNIKOVA, Centrum Koordynacyjne Wsparcia Ofiar i Świadków, PG w Ukrainie
- DR WIOLA RĘBECKA, Polish Center for Torture Survivors
- AGATA BZDYŃ, Feminoteka
- CHARU LATA HOGG, All Survivors Project
- AJNA MAHMIĆ, TRIAL International, Bośnia i Hercegowina

PRZERWA NA KAWĘ 15:30 - 15:45

SPRAWIEDLIWOŚĆ Z PERSPEKTYWY OSÓB POKRZYWDZONYCH

15.45 – 17.00

Osoby pokrzywdzone w wyniku zbrodni międzynarodowych często rozumieją sprawiedliwość szerzej niż skazanie sprawcy w postępowaniu karnym. Instrumenty i wytyczne prawa międzynarodowego określają prawa do reparacji dla osób pokrzywdzonych w wyniku najpoważniejszych naruszeń. Są to mechanizmy, które mają na celu zapewnić kompensatę i zadośćuczynienie pokrzywdzonym oraz zaradzić destruktywnym konsekwencjom zbrodni dla życia osób ocalałych. Wypracowanie efektywnych mechanizmów to skomplikowany i długi proces, podczas którego osoby pokrzywdzone odczuwają bolesne skutki zbrodni i wymagają pilnego wsparcia. Panel ma udzielić odpowiedzi na pytanie, co mogą zrobić państwa goszczące uchodźców, takie jak Polska, żeby zapewnić ocalałym dostęp do pilnej opieki medycznej, psychologicznej, prawnej i socjalnej. Czy jest miejsce na takie podejście w polskim systemie prawnym?

MODERATORKA:

DR HAB., PROF. INP PAN ALEKSANDRA MĘŻYKOWSKA

(Zarząd Rejestru szkód wywołanych rosyjską agresją na Ukrainę)

PANELIŚCI:

- FRANZISKA ECKELMANS, MTK - Fundusz Powierniczy na rzecz ofiar zbrodni
- MARLENE YAHYA HAAGE, Rejestr szkód dla Ukrainy
- OLEKSANDRA ROMANTSOVA, Center for Civil Liberties, Ukraina
- NATALIIA MELNYK, Bluebird, Ukraina
- LYRA NIGHTINGALE, REDRESS

ZAMKNIĘCIE KONFERENCJI 17.15

Mamy przyjemność poinformować Państwa, że (dzień po konferencji) 14 listopada w siedzibie Polskiej Akademii Nauk w Warszawie odbędą się praktyczne warsztaty dla przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego i prawników, które skupią się na tematyce jurysdykcji uniwersalnej. Osoby zainteresowane prosimy o kontakt: iga.czyz@hfhr.pl.